

továbbá 1000 forint pályadíjjal jutalmazandó essay-szerű élet- és jellemrajzát, végre az összes előfizetők névsorát fogja tartalmazni.

Az összkiadás egy példányának előfizetési ára fűzött példányért 40 frtban, díszesen bekötött példányért 52 frtban állapítottatott meg.

Az előfizetési összeg beküldhető :

- a) Egyszerre 40 frttal (illetve díszkötésű példányért 52 frttal), mely esetben a 20 kötetből álló teljes mű bérmentve fog az előfizetőknek a megjelenés sorrendjében megküldetni.
- b) 10—10 forintos félévi részletekben, (illetve díszkötésű példányért 13—13 frtos részletekben) olykép, hogy az aláírás alkalmával 10 frt (illetve 13 frt) fizettetik be, míg a fennmaradó 30 frt, (illetve 39 frt) az I., II. és III. sorozat megküldése alkalmával félévi időközökben utánvételt fog beszerezni, míg a IV. sorozatot utánvételt nélkül kapják meg a t. cz. előfizetők.

Ebből a nagy nyolczadrét alakú végleges kiadásból csak annyi példány fog nyomtatni, a hány előfizetője lesz. Az előfizetési határidő lezárása után e kiadás többé nem lesz kapható.

A kik ezen Eötvös-kiadásra előfizetnek — a «Tanítók Háza» pártoló tagjaivá válnak és a tagságukról szóló okmányt az első könyvszállítmánnyal együtt kapják meg.

A beérkező előfizetéseket a hazai lapokban nyilvánosan fogjuk nyugtázni. Az előfizetési összegek a Belvárosi Takarékpénztár-Részvénytársasághoz (Budapesten, Koronaherceg-utca 3. sz.) küldendők.

Az aláírási ívek megfelelően kitöltve az «Országos Eötvös-Bizottság»-hoz (Budapesten, Szentkirályi-utca 47. sz.) küldendők.

VEGYESEK.

— A harmadik egyetem kérdését veti föl valaki a M. N. 76. számában (1899. decz. 15.). Nézete szerint a harmadik egyetem fölállításáról mind addig nem lehet szó, a meddig két meglévő egyetemünk nincs eléggé felszerelve. Szent Isten! meddig fog még dívni ez a szűkkörű észjárás, melyről azt hittük, hogy Berzeviczy Albert derék tanulmánya (1894) és Heinrich Gusztáv lelkes fölszólalása (1895) óta nem jut többé szóhoz! Hát csakugyan azt hiszi valaki, hogy akár száz esztendeig folytatott áldozatkész munkálás után elérjük valamikor azt az időpontot, mikor ki fogjuk jelenthetni, hogy meglévő egyetemeink «eléggé» föl vannak szerelve? És vajon a cikkíró maga is elég naiv-e azt hinni, hogy ha a töle méltán és helyesen követelt új alkotások meglesznek, nem fognak nyomban újabb sürgős követelmények jelentkezni, melyek a harmadik egyetemet újra elodázzák? Kérdezze meg csak valaki a berlini vagy lipcsei elsőrangú egyetemek tanárait, «eléggé felszereltnek» tekintik-e egyetemeiket — sehonnan sem fog igenlő választ kapni! De más oldalról: vegye figyelembe a kis német egyetemeknek úgy a tudomány, mint

a felső oktatás terén századok óta kifejtett áldásos működését, — pedig ezeknek nagy része még annyira sincs «felszerelve», mint a már negyedszázados kolozsvári főiskola. Ha azért a cikkíró azt állítja, hogy egyetemet 500,000 frtnál kisebb évi költséggel fölláttani nem lehet, ez az állítása pl. Németországban alig fog kellő visszhangra találni, mert ott számos igen kitűnő egyetem van, mely jóval kisebb költséggel kénytelen beérni és mégis számot tesz tudományos működésével. De nem is ezeken fordul meg a dolog, hanem egy oldalról a budapesti egyetem állapotán, másrészt a magyar tudomány kérdésén. A budapesti egyetem ez idő szerint a teljes anarchia stádiumában van. Ez nem is lehet máskép, a hol némely tanárra 1000—1500 hallgató esik, és a hol a tanárok a lélekölő vizsgálatoktól sem tanítani, sem tudományosan dolgozni nem képesek. És hol fejlődjenek a tudomány különböző szakai számára a hivatott munkások, ha nincsenek egyetemeink? A budapesti egyetemen már több a magántanár, mint egy tucat német egyetemen együttvéve. Látjuk, hogy volnának tehetséges embereink, a kik tudnának is dolgozni. De dolgoznak-e? Nagyon kevesen, nagyon keveset! Ez is igen természetes. Hisz ezek a magántanárok a bölcsészeti karban mind középiskolai tanárok, a kik heti 18—20 és még több órai tanítással vannak megterhelve, más karokon pedig egész nap a hivatalban ülnek vagy orvosi házalással tengetik életüket — honnan vegyenek ezek erőt és időt arra, hogy a tudományt szolgálják?! Nem! A ki a harmadik egyetem fölláttását ellenzi vagy legalább elodáztatni kívánja, az lehet igen derék és okos ember, de a hazai felsőbb oktatásnak és a magyar tudománynak égető igényeit vagy nem ismeri vagy legalább nem méltányolja eléggé. *A harmadik egyetemre égető szükségünk van*; de ahhoz készséggel hozzájárulunk, — ha t. i. az eszme máskép csakugyan meg nem valósítható — hogy egyelőre *orvosi kar nélkül*. E kar kerül legtöbbe, e karnak van legkevesebb hallgatója és még ez a csekély hallgatóság is évről-évre fogy — itt elodázhatatlan szükségről egyáltalában nem lehet szó. De kell jogi, theologiai, philosophiai, természettudományi kar, mert egyoldalról: képzett papokra és tanárookra, más oldalról a tudományoknak főiskolai művelőire égető szükségünk van — az új jogi kar pedig első sorban arra van hivatva, hogy a budapesti egyetem jogi karán a tanítást és tanulást lehetővé tegye. Az új egyetem fölláttása mellett még mindig fejleszthetjük meglevő egyetemeinket, melyeknek talán nem is az a legnagyobb bajuk, hogy ma még némely kívánatos orvosi intézet nélkül vannak. De erről talán más alkalommal!

— Népiskolai szemléltető képek. A közoktatásügyi miniszter elhatározta, hogy a népiskolák számára a szemléltető képek egy sorozatát készítteti el, melyek motívumai a nemzeti élet köréből vétessenek, s magyar festőktől művészi kivitelben állíttassanak elő. A dolog megbeszél-

lésére pädagogusokból és mívészekből értekezletet hívott össze, mely érdekes és beható eszmecsere után hozzájárult Halász osztálytanácsos előadói javaslatához. E szerint a képsorozat 80 képből állana, 40 az I—III. osztályok, 40 a IV—VI. osztályok számára. Az első csoport tárgyai a beszéd- és értelemgyakorlatok tárgyköréből s a magyar népmese- és monda világából veendők; a második csoportéi a hazai földrajz és történelem köréből. Egyelőre ezen második csoport képei készítenendők el. Az értekezlet tárgyalásai után a miniszter fölkért egy néhány kiváló szakembert a történelem, földrajz, néprajz és archæologia köréből, hogy a képek motivumaira vonatkozólag javaslatot tegyenek, tekintettel lévén a népiskolák új tantervére. A beérkező javaslatok azután pädagogiai szempontból is meg fognak bíraltatni. Egyidejűleg meghozatta a miniszter a német, francia és angol népiskolai szemléltető képek sorozatait, melyekből február hó folyamán a műcsarnokban kiállítás fog rendeztetni. Ugyanakkor, az addig megállapítandó motivumok közzétételével, pályázat fog hirdettetni, a melyben remélhetőleg a magyar mívészek legkiválóbbjai is részt fognak venni, tekintettel az ügy nemzeti jelentőségére. A mívészek körében már eddig is nagy érdeklődés mutatkozik a földadat iránt. A képek sokszorosításánál valószínűleg összeegyeztethető lesz az a két szempont, hogy a kivitel művészi legyen és hogy itthon készüljön. Kívánatos volna, ha annak idején a pályaművek is közszemlére állíttatnának ki.

— **A philologia az egyetemen** címmel Hegedűs István lelkesen és szépen ismerteti a budapesti ezidei rektornak székfoglalóját, mely érdekesen vázolja a class. philologia történetét a budapesti egyetemen, a jövőre pedig főkövetelmény gyanánt kimondja, hogy «a class. philologiai tanszékek száma nem elégséges»; ezt mindenki beláthatja, a ki tudja, «hogy a külföldi nagy egyetemeken hány tanár képviseli e szaktudományt». Hegedűs lelkesen csatlakozik e véleményhez és mi a magunk részéről is készséggel írjuk alá, hiszen úgy a tudomány, mint az oktatás érdekében van, hogy az egyes tudományszakokkal minél több hivatott szakerő foglalkozzék hivatásszerűen. Csak azt szeretnők, ha a magyar és a külföldi egyetemek tanárainak ne csak számát, hanem egyszer-máskor irodalmi munkásságát is egybevetnők. Ekkor kitűnnék, hogy a külföldön a tudomány legelső tekintélyei is azon fáradoznak, hogy hallgatóik kezébe a szükséges tudományos eszközöket szolgáltatassák, míg a magyar class. philologus itthon, a maga anyanyelvén egyetlen tudományos kézikönyvet nem talál és egész pályáján a német stb. külföldi irodalom termékeire van utalva. Sovány vigasztalás, hogy Ribbeck római irodalomtörténetét és Croiset művét a görög eposzról magyarul olvashatja, mert e művek, a milyen jelesek, nem igen felelnek meg a mi igényeinknek. Egyéb pedig semmi sincsen! sem görög, sem latin irodalomtörténet,

régiségek, mythologia, nyelvtan stb. stb., — semmi, semmi! Vajon segítené-e ezen az ép oly veszedelmes mint szégyenletes nagy bajon a tan-székek sokat emlegetett szaporítása?

— A Nibelung-eposz középiskoláinkban. Dr. Sztrache Tivadar Középis. Tanáregyesület Közlönyében (XXXIII., 9. sz.) terjedelmesen indokolja azon javaslatát, «hogy a középiskola felsőbb osztályainak valamelyikében előnyös volna a Nibelungéneket, ha nem is egészében, legalább összefüggő szemelvényekben olvastatni». Szerző a poetika, az irodalomtörténet s főleg a magyar irodalom szempontjából igen jól fejtegeti, hogy a középkori német eposz mennyi fontos és értékes anyagot szolgáltat az ifjúság irodalmi és történeti műveltségének kiegészítésére és biztosabb alapokra fektetésére. Szerinte legcélszerűbb volna, az eposzt az V. vagy VI. osztályban olvastatni. Részünkről teljes készséggel csatlakozunk a jól és szépen indokolt javaslathoz, mely egyébiránt összevág az új tanterv célzataival. De egy pontra nézve mégis eltér véleményünk az előadóétól. Csakugyan lehetséges volna az eposzt az V. vagy VI. osztályban olvastatni? Tudnak a fiúk már ez osztályokban annyit németül, hogy az eposz olvasása sikerrel biztathatna? és bírnak-e ez osztályokban egyéb tekintetekben is oly előképzettséggel, mely e vállalkozást ajánlatossá teheti? Részünkről nem vagyunk képesek e kérdésre igennel válaszolni, hanem csatlakozunk az új tanterv szerzőinek véleményéhez, a kik a nibelungi eposzszal való foglalkozást a VII. osztály első felére teszik. Ekkor hallanak a fiúk bővöbbit a német nemzeti mondáról és a magyar hűnmondáról, ekkor vezetjük be őket a középkori (magyar és német) irodalomba és világnézetbe, csak ekkor helyezhetjük a kellő összefüggésbe a német eposzt is. Ez az alapos és sokoldalú előkészítés pedig ez esetben annál fontosabb, mert hiszen az eposz tetemes részei csak mint magán-olvasmány foglalkoztathatják a magyar ifjúságot. — Dr. Sztrache érdemes dolgozata annyira hemzseg a sajtóhibáktól, hogy a részletekre nem mérünk megjegyzéseket tenni; de az talán mégsem sajtó-, hanem bizonyára valamelyes tollhiba, mikor szerző a 223. l. azt állítja, hogy a Nibelung-eposz legjobban mutatja (egyebek közt), «mint forrt egygyé a germán Achilles (Szigfrid) alakja a Veronai Detréével», mert ez a két alak sem az eposzban, sem egyebütt nem forrt soha egygyé.

— Fenntartandók-e a nyilvános évváró vizsgálatok? Ezt a kérdést tárgyalják most a tanítóegyesületek az Országos Bizottság felhívása folytán. Az eddig nyilatkozott egyesületek véleményei megoszlanak, bár a többség s ezek közt a budai egyesület is az évváró vizsgálatok eltörlése mellett van s évváró ünnepélyekkel kívánja helyettesíteni. A vizsgálatok fenntartása mellett nyilatkozó egyesületek is kívánják a vizsgálati eljárás szabályozását, főkép olyan értelemben, hogy a vizsgálat vezetése a nem szakértő iskolaszék helyett szakemberekre bízassék, még

pedig vagy magára a tanítótöbbségre, vagy a szakfelügyelőkre abban az esetben, ha a szakfelügyelet rendezésével ez kivihető lesz. — Ugyanez a kérdés előfordult a Tanítóképző Tanáregyesület választmányában is abból az alkalomból, hogy a miniszteriumból leküldött új rendtartási szabályzat tervezetét tárgyalta. Ezen tervezet *évnnyitó és évváró ünnepélyeket rendszeresít* a tanítóképzőkben, de a mellett megtartja a nyilvános osztályvizsgálatokat is, még pedig kettős czélzattal: egyik, az osztály évi munkásságának együttes bemutatása; másik, a kétes előmenetelű tanulók osztályzatainak végleges eldöntése. Ezzel szemben indítvány tétetett a választmányban az osztályvizsgálat teljes eltörlésére, s helyébe egyfelől az évváró ünnepélynek, másfelől a kétes előmenetelű tanulók döntő osztályozó vizsgálatának rendszeresítésére. A választmány egy közvetítő álláspontot foglalt el: osztályvizsgálatokat kíván, de ezek egyedüli czéljául a kétes előmenetelűek osztályozását tűzi ki. — Tekintve, hogy a tanítóképző intézet szakiskola, a melyet nyilvános képesítő vizsgálat fejez be, indokoltabbnak látszanék a nyilvános osztályvizsgálatok mellőzése. E kérdés megítélésének szempontjai nem ugyanazok a szakiskolákban, mint a közműveltségi iskolákban.

— **Az Eötvös-alap, a Tanítók Háza és Péterfy Sándor.** Ezelőtt 25 évvel egy apostoli lelki és buzgalmú, és apostoli szegénységű ember elhatározta, hogy jötevőjévé lesz a magyar tanítóságnak. Még szegényebb emberekből társakat gyűjtött maga mellé s megalkotta az «Eötvös-alapországos tanítói segélyegyesület»-et. És ez a szegény emberek társasága valódi fejedelmi jótékonytságot volt képes gyakorolni. 25 év alatt 170,000 koronát osztott ki segélyekben és ösztöndíjakban; 200,000 korona alapítókét gyűjtött. — Tanítóknak a budapesti főiskolákon tanuló fiai közül 359-nek szerzett ingyenes ebédet, s a múlt évben már 100-nál többre ment az így segítették száma. Megvette a Tanítók Házát, a melyben egyelőre 50 főiskolai tanulónak ad hajlékot. S most a második negyed századot azzal a biztos reménnyel kezdi meg, hogy a jövőben még sokkal hatalmasabb arányokban gyakorolhatja jótékonyágát. A 25 éves fordulón tartott közgyűlésen (1899. decz. 28.) imponáló módon nyilatkozott meg a magyar tanítóság hálája az alap szervezője és vezetője: *Péterfy Sándor* iránt. Részt vett az üdvözlésben a kormány és valamenynyi országos és vidéki népoktatási egyesület. — Ugyanez a közgyűlés módosította az alapszabályokat is olyan értelemben, hogy az alap jótéteményei a magyar közoktatásügy minden munkására nézve hozzáférhetők legyenek. Az alapnak s új szabályainak bővebb ismertetését fogjuk hozni; addig is fölhívjuk t. olvasóink figyelmét Br. Eötvös József összes művei kiadásának programjára, melyet irodalmi rovatunkban közlünk.

— **Reáliskolai jelességek** czímmel egy derék kartársunk a tescheni főreáliskola 1898-iki értesítője alapján és annak igazolására,

«hogy a modern alapokon nyugvó képzés is képes nagy férfiakat létrehozni», felsorol néhány nagy embert, a kik gymnasiumot nem végeztek. Ilyenek: Shakespeare, Rousseau, Béranger, Rosegger, Napoleon, Faraday, H. Spencer, Edison. A dolog nem egészen világos, mert hiszen a «modern alapokon nyugvó képzés» alatt manap a reáliskolát kell értenünk, pedig kétségtelen, hogy a nevezett jelesek legnagyobb részét reáliskolát sem végeztek. Vagy úgy értelmezzük ez adatot, hogy negative következtessünk a reáliskola hivatottságára, pl. hogy Shakespeare mily bámulatos költő lett gymnasium nélkül; hátha még reáliskolát végzett volna! Shakespeare bizonyára sem gymnasiumot, sem reáliskolát nem végzett, és e tekintetben van több nem mindennapi jeles társa, pl. Mózes, Buddha, Krisztus, Mohamed stb. E páratlan alakok nagyságából leegyszerűbb az a következtetés, hogy legjobb, ha az ember semmiféle középiskolába nem járt . . . De hagyjuk a tréfát. Vajon ki tagadta azt, hogy «a modern alapokon nyugvó képzés is képes nagy férfiakat létrehozni?» Általában, ki állította azt a képtelenséget, hogy a nagyság egy bizonyos iskolához, sőt általában iskolához van kötve? Az ú. n. reáliskolai kérdés nem is ezen fordul meg, hanem helyesen így formulázandó: nyújtja-e a mai reáliskola azt az előképzettséget, melyet a mai egyetemek föltesznek? Erre a kérdésre lehet igennel vagy nemmel felelni, — de abból, hogy az emberiségnek némely kimagasló nagysága járt-e iskolába és vajon milyenbe, nem következik semmi, vagy legfeljebb csak annyi, hogy a génie ellehet minden tanterv nélkül.

— **A középiskolák új tanterveinek életbeléptetése.** A miniszter elrendelte a gymnasiumi és reáliskolai tantervek további folytatólagos életbeléptetését, olyan módon, hogy az 1900/1. iskolai évben az I—III. osztályokban, 1901/2-ben az I—IV. osztályokban, 1902/3-ban mind a nyolcz osztályban az új tanterv lesz követendő némi átmeneti módosításokkal. Az 1903/4. iskolai évben az új tanterv már minden változtatás nélkül, teljesen életbe lép.

— **Rendtartási szabályzat a tanítóképzők számára.** A közokt. miniszterium kidolgoztatott egy tervezetet az 1877-diki rendtartási szabályzat helyettesítésére, csatolva van hozzá a képesítő vizsgálati szabályzatnak is új tervezete. A tervezetet megküldte a miniszterium az egyes tanártestületeknek és a képző-tanárok országos egyesületének tárgyalás végett. A tervezet jól szerkesztett, egységes munka, mely a sok időközi rendelettel tarkává módosított régi szabályzat számos hiányán kíván segíteni. Mindazonáltal nem nagy örömmel fogadtatott a tanári körökben. Különösen az igazgatótanácsai intézmény ellen foglaltak állást — értesülésünk szerint — a tanártestületek. A Népokt. Törvénynek az igazgatótanács intézményéhez kötött reményeire alaposan ráczáfolt a tapasztalat. A társadalom műveltebb elemeit akarta ezzel bevonni a tanítóképzés

érdekkörébe, de ez az érdekkeltés nagyon szórványosan sikerült, ellenben megmaradt mind az a sok hátráltató és kelleetlenkedéseket okozó mozzanat, mely az intézetten kívül álló, nem szakértő, az ügyeket és szükségleteket nem ismerő testületnek az intézet legbelső életébe is belevágható hatáskörével együtt jár. Ez intézmény káros volta felől régen megérlelődött a közvélemény. Hasonlóképen a felől is, hogy a sokféle elfoglalt népiskolai tanfelügyelők által a tanítóképzők felügyelete nem végeztethető eléggé hathatósan. Harmadik, igen lényeges követelménye a közvéleménynek, hogy a *tanítóképzés egységes szabályzat szerint, állami vizsgáló bizottságok által történjék*. Mind a három követelmény olyan, amely csak törvény-módosítással teljesíthető. Épen ezért az országos egyesület már évek óta sürgeti, hogy a Népokt. Törvénynek a tanítóképzésre vonatkozó része revideáltassék és a maga részéről megállapította és egy kidolgozott szervezeti javaslatban összeállította az új törvénybe főveendő intézkedéseket. Most az új rendtartási tervezet tárgyalása alkalmával is azt határozta az egyesület választmánya, hogy kérni fogja a kormányt, hogy először a törvény idevágó részeinek revidisióját vigye keresztül, addig pedig függeszse föl az új rendtartási és vizsgálati szabályzatok kiadását.

— **219 tanuló egy tanítóra!** A M. Pæd. Társ. múlt évi novemberi ülésén az osztatlan népiskola kérdése tárgyalatván, a hozzászólók nagy egyértelműséggel hangoztatták, hogy a nemzeti kultúra érdekében nem engedhető meg, hogy az osztatlan iskolák, tehát az ország iskoláinak nagyobb része számára egy leszállított tanterv állapíttassék meg. De szintoly egyhangúan kimondották azt is, hogy az osztott iskolá tantervének végrehajthatósága az osztatlan iskolában ahhoz a föltételhez van kötve, hogy a Népokt. Törvénynek a tanulók maximális létszámára vonatkozó intézkedései végrehajttassanak. Ezen törvény 27. §-a egy osztályban 60 tanulót, 34. §-a egy tanító alatt 80 tanulót enged meg maximumként. Semmi sem illusztrálhatja meggyőzőbben, hogy most háromévtized mulva is mennyire vagyunk még a törvény követelményeitől, mint az *osztrák-magyar államvasút társaság* iskoláinak állapota, melyet maguk az ott működő tanítók panasznak föl a közoktatásügyi miniszterhez intézett kérvényükben. Megtudjuk ebből, hogy a társaság uradalmához tartozó Stájerlak, Anina, Resiczabánya községekben 100—200 között van a tanulók száma egy-egy osztályban, a pálmá azonban egy stájerlaki iskoláé, melynek egy vegyes osztályában 219 fiú- és leánygyermeket kell egy tanítónak tanítania! Ha egy szegény község a maga 100 iskolaköteles tanulója mellé nem siet mindjárt a második tanítói állás-szervezésével, ez a szegénység vis majorjával szemben még igényt tarthat az elnézésre, de hogy a két állam egyik leggazdagabb társasága ilyen állapotokat rendszeresít, ez fölháborítóan jellemző magára arra a társa-

ságra. A leggazdagabb magyarországi közsén- és vasércztelek s egy duodec német fejedelemséggel föléró magyarországi uradalom tulajdonosa a magyar kultúra iránti kötelezettségének még a törvényes minimumát sem teljesíti. Ez több mint közömbösség, ez ellenszenv ezen kultúra iránt. Ha még fölemlítjük, hogy az 1893. XXVI. t.-cz. 2. §-ában elrendelt 50 frtos ötödévi pótlékot sem adta meg a társaság tanítóinak, ebből kellő képzetet alkothatunk a gazdag társaságnak a magyar kultúra napszámosaival szemben tanúsított generositásáról.

— **Szomorú esetek.** Tollam megakad, a mikor czímül akarom odaírni «öngyilkos tanárok», de még így is borzongás fog el. Rövid időn belül a második eset, ugyanazon intézetnél, és a legjavából. — Ilyenkor minden újságot el szeretnék égetni — csak valahogy a tanulók meg ne tudják. De hiába, tudják ők is, mi is, sőt mi több: érzik és értik. — Nem gyógyszer az, a mire gondolok, de valamiéskét talán mégis csak enyhíthet e rettenetes kóron, mely ha így tovább fejlődik, ki tudja még hányat és kiket sodor el! *A tanárnak nősülni kell!* A családalapítás, úgy látszik, nála nem pusztán a fajnak, de önmagának fentartására is szükséges; a családos tanárt lelkiismerete és kötelességtudása fogja a végső esetben is megmenteni. A másik ez. Minden testületben van legalább egy ember, a ki különös, zárkózott vagy akár különöz természeténél fogva kiválik, a kin meglátszik, hogy küzködik és tépelődik és önmagával meghasonlott. Ezeket, kérem, ne bántssuk, sőt a helyett, hogy e miatt vádolnók őket és megtörlésre hajólnánk, kímélettel és bajtársi szeretettel közeledjünk feléjük és használjunk fel minden eszközt és módot arra, hogy őket megmentssük. — Így tegyünk, az ő és a mi kedvünkért, mert senki sem tudhatja, hogy mikor szorul viszontszolgálatra . . . (kf.)

— **Az orsz. tántfői nyugdíjalap 1898-diki állapotáról** szóló miniszteri jelentés a következő fontosabb adatokat tartalmazza. Az alap tiszta vagyona 1898 végén 13.302,215 frt, 513,000 frttal több, mint 1897 végén. A bevétel a kormány 150,000 frtnyi évi segélyén és az ingatlanok értékelmelkedésén kívül 1.432,646 frt, melyből esik az alap kamatajaira 499,609 frt, egyszersmindenkorra fizetett díjakra 165,752 frt, évi járulékokra 474,783 frt, iskolakötelesek 15 kros járulékaikra 271,522 frt. Ez utóbbi a gondosabb végrehajtás folytán olyan tekintélyes összegre emelkedett, hogy már közel egy ötöd részét teszi ki a bevételeknek, a mit az alap a jövőben is nehezen nélkülözhetne. A kiadások főösszege 1.147,056 frt, melyből nyugdíjakra 608,134 frt, özvegyek és árvák segítésére 416,125 frt esik. Az alap kiadott tőkái átlag 4-8%-kal jövedelmeznek. — Nevezetes jelenség az, hogy a nyugdíjazottak és segélyezetttek száma az utóbbi években már oly csekély emelkedést mutat, a melyből a maximum megközelítésére lehet következtetni (nyugdíjasok 1896—97—98-ban: 2322, 2590, 2610; segélyezetttek: 4601, 4836, 4556). Itt

tehát ezután sem lehet jelentékenyebb emelkedéstől tartani s ezen a czímen a kiadások sem növekednének, de meg fogja növelni még a kiadásokat az a körülmény, hogy a jövőben apadni fog az 1891-iki törvényrevisio előtt nyugdíjazottak száma s ezzel szemben növekedni az 1891 utáni magasabb nyugdíjjal ellátottaké. Az alap állása azonban olyan kedvező, hogy e várható emelkedés daczára remélni lehet, hogy az 1901-re elrendelt revisio alkalmával megint kedvezőbbé lehet tenni a nyugdíjtörvény intézkedéseit, a mi kívánatos volna különösen a szolgálati idő és az egyszersmindenkorra fizetendő illetékek leszállítására vonatkozólag.

— **A középiskolai tanárok kivánságai.** Miután az 1900. évi költségvetés sem vitte semmivel közelebb a teljesítéshez azon miniszteri ígéretet, mely a fizetés-rendezési törvény tárgyalásakor arról biztosította a középiskolai tanárságot, hogy a törvény végrehajtására megállapított idő keretén belül a tanárok és igazgatók fele a nekik járó magasabb fizetési osztályba fog beosztani, azért erős mozgalom indult a tanárság körében, a melynek folytán az Orsz. Egyesület decz. 8-diki ülésén formuláztattak a kivánságok. A következő három pontba foglalták össze jelenlegi kivánságaikat: 1. az 1893-iki törvényhozási megállapodásnak végrehajtása, azaz az igazgatói és a tanári létszámoknak az illető fizetési osztályok közti megfelezése; 2. a tanári és igazgatói quinquenniumok felemelése 200 frtra; 3. a drága piaczú városokban működő tanárok helyi pótlékának rendszeresítése. — A második kivánság okadatolásából egy részt idézünk, mert jó lesz, ha minden magyar tanár és tanító megjegyzi azt magának. «E tekintetben nemcsak a velünk államjogi és pénzügyi kapcsolatban álló Ausztria tanulságos példája áll előttünk, a hol a tanár 1400 frton kezdvén, két ízben 200—200, három ízben pedig 300—300 forint ötödéves pótlékban részesül, hanem belföldi praecedensek is vannak, így a mi költségvetésünkben segélyezett *Horvátország* eljárása, hol a quinquennium 200 forint». — Az emlékiratot átnyújtották a miniszterelnöknek, a pénzügyi és közoktatásügyi minisztereknek, a közoktatásügyi államtitkárnak és a középiskolai ügyosztály vezetőjének s mindenünnen biztató választ kaptak.

— **Polgáriskolai igazgatók?** Ha a mások nagyobb baja vigasztalásul szolgálhat, az esetben a középiskolaiak vigasztalást találhatnak abban, hogy ők legalább a törvény biztos talaján állhatnak s onnan folytathatják küzdelmeiket, míg a polgáriskolai igazgatóknak azon kérdésen kell töprengeniök, hogy vannak-e ők vagy nincsenek? A Népokt. Törvénybe annak idején csak tárgyalás közben illesztették be a polgáriskolákról szóló fejezet, nem mint előre megszerkesztett organikus rész, mely így csak a szervezet vázlatát adta s nem intézkedett igen lényeges dolgokról, mint az igazgatás, a tanárképzés ügye stb. Most 32 év multán még mindig nyílt kérdés, hogy van-e polgáriskolai tanárképzés? vannak-e

polgáriskolai igazgatók? Ez utóbbi kérdésre mit felelnek a tények? A főváros a maga polgáriskoláiban Csengery javaslatára mindjárt kezdetben *rendszeresítette* az igazgatói állásokat, itt tehát vannak polgáriskolai igazgatók. A fővárost követte ebben a legtöbb község is. Az államkormány is természetesen találta, hogy a polgáriskolák sem maradhatnak igazgatás nélkül s azért *megbízott* egyes tanárokat az igazgatói teendőkkel, valamint természetesen találta azt is, hogy ezért a külön megbízásért megfelelő *pótlékkal* javadalmazza az illetőket. Jónak találhatta ezt a berendezést, mert a megbízottakat majd *véglegesen kinevezte* polgáriskolai igazgatóknak s ez azután szokássá vált úgy, hogy valamennyi polgáriskolának megvan a maga igazgatója. Így hát azt gondolnók, hogy *vannak* polgáriskolai igazgatók. Ne siessünk a következtetéssel. 25 évig volt már szokásban polgárisk. igazgatók kinevezése akkor, a mikor az 1893. IV. t. cz. a fizetéseket rendezte, de azért ez a törvény semmit sem tud az igazgatókról, csupán a segéd- és rendes tanárokról, beosztván a segédeket a XI-dik, a rendeseket a X-dik és IX-dik osztályba. A szokás létesítette állapot azért megmaradt, a polgáriskolákat azután is igazgatták és azoknak a rendes tanároknak, a kik igazgatták — nem lévén igazgatói fizetés — természetesen azután is kijárt az igazgatói pótlék. Természetesen így kellene lennie, de nem minden történik úgy, a mint természetes volna. A törvény végrehajtásakor a IX. osztályba kinevezett rendes tanárok közül azok, a kik igazgatók is voltak, abban a meglepetésben részesültek, hogy *igazgatói pótlékaik elvonattak* és azóta ezek az igazgatók *ingyen igazgatnak*. Megindultak a kérelmezések ezen nyilvánvaló sérelem orvoslásáért, kaptak is biztatást már ezelőtt öt évvel a legilletékesebb helyről, hogy «a pénzügyi okokból elvont igazgatói pótlékok vissza fognak állíttatni», de a dolog még mindig annyiban van. Talán az a körülmény, hogy a mult években erősebb remény kezdett támadni az iránt, hogy a több mint egy évtized óta «küszöbön álló» polgáriskolai reform végre megvalósul s az bizonynyal meg fogja hozni az igazgatói állás rendszeresítését is, talán ez a várakozás csendesítette le időközben az igazgatói pótlékok visszaállítását sürgető mozgalmat. De az utóbbi időben már kezdtek egy kissé hosszadalmasnak találni, hogy a reform még mindig a küszöbön álldogál, nem megy sem előre, sem hátra, s egy organikus rendezés reménységével hitegetvén, megakasztja évek során át az egyes részletkérdések rendezését. A Polgárisk. Egyesület választmánya 1899. decz. 27-diki ülésén foglalkozott az igazgatói kérdéssel. A helyzet bizonytalanságánál fogva azon kellett vitatkozniok, hogy vajjon a 30 éves tényleges állapot alapjára helyezkedve, az igazgatói állást rendszeresítettnek tekintsék-e s kérjék ennél fogva az igazgatóknak külön létszámba és megfelelő (IX. és VIII.) fizetési osztályba beosztását? vagy pedig az elvont igazgatói pótlékok visszaállítását sürgessék-e? A határozatról majd

számot fogunk adni. Most az igazgatói pótlékokra vonatkozólag föl kell újítanunk az emlékezetben egy tényt, a mely nem vált eléggé köztudomássá, a mely pedig egészen kétségtelenül tanúsítja, hogy *a törvényhozás annak idején állást foglalt ebben a kérdésben, még pedig olyan értelemben, hogy a IX. osztály a polgárisk. r. tanárokat mint ilyeneket illeti meg és nem tekinthető az igazgatói teendők megjutalmazásának.* Az 1893. IV. t.-cz. részletes tárgyalásán a közoktatásügyi államtitkár a következő indítványt tette: «az A) tabella vallás- és közokt. minisztérium című rovatában a IX. fizetési osztályba sorozott állások közé még fölveendő: az igazgatói teendőkkel végleg megbízott polgári és felsőbb népiskolai tanítók és tanítónők». Indokolásában pedig azt mondja, hogy «a költségtöbblet, melyet ezen áthelyezés idéz elő, legnagyobb részben fedeztetik az illető igazgatói pótlékok beszüntetése által, a mennyiben ezek a fizetésbe beszámíttatnak». Ezen indítvány és ez indoklás ellen felszólalások történtek és ellenindítvány adatott be, hogy «a polgári és felsőbb népiskolai tanítók egy része a IX. osztályba helyeztessék át». A vita vége az lett, hogy az államtitkár indítványát *visszavonta*, mire a miniszter s az egész képviselőház *az ellenindítványt fogadta el és ez lett törvénynyé.** Az igazgatói pótlékok kérdése így kiesett a határozatból, azt a ház hagyta úgy, a mint volt. De megtörtént mégis az a különös eset, hogy a törvény nem az elfogadott és szentesített indítvány szerint, hanem *a visszavont indítvány értelmében hajlatott végre.* Később aztán azzal vigasztalták a kárvallottakat, hogy a pótlékok elvonása csupán «pénzügyi okokból» történt. Kétes azonban, hogy ebben elég vigasztalást találtak, mert az ők pénzügyi okaik viszont az ingyen-igazgatás ellen argumentálnak s egy polgáriskolai igazgató saját pénzügyi okai reá nézve erősebb hatással vannak, mint a magyar államéi. Mi is hát a felelet arra, hogy vannak-e polgáriskolai igazgatók? A mikor igazgatni kell, akkor vannak, a mikor az igazgatásért díjazást kellene fölvenni, akkor nincsenek.

— **Fővárosi iskolaügy.** A vezetésben az új ezttendővel változás állott be. *Szabó Károly* tanácsnokot, a ki két éven át vezette a tanügyi osztályt, *Faller Ferencz* tanácsnok váltotta föl.

A változás ezen állás betöltésében jelentőségre nézve fölért egy kis-miniszterválsággal. Jelentőssé teszi már magában az is, hogy oly nagy arányú iskolai szervezetet kell adminisztrálnia, de növeli jelentőségét főképp az, hogy az ország kulturális centruma kulturszükségeinek ki-elégítéséről van szó, a melynek miként való ellátása országos szempontból sem közömbös.

A főváros összesen 158 iskolát tart fenn. Még pedig: 34 kisdé-
 óvót, 74 elemi iskolát, 6 polgári fiú- és 10 polgári leányiskolát, 2 felső-

* A tárgyalás az országgyűlési napló után szó szerint közölve van. a Felső Nép- és Polgáriskolai Közlöny 1893. évi 2. számában.

leányiskolát, 3 felső kereskedelmi iskolát, 26 iparostanoncz s 3 kereskedőtanoncz iskolát, 1 iparrajziskolát, s 2 főreáliskolát.

Ezen intézetek főtartása óriási költséget ró a fővárosra, a mi mindenestre csak szaporodhatik, mert hiszen a város fejlődésével az intézetek száma is folyton növekszik. Ez a nagy teher azután fordulatot idézett elő a városatyák gondolkozásában. Míg azelőtt igazán magasabb kulturális szempontból indulva ki, szívesen hoztak áldozatokat is a tanügy érdekében, ma mindinkább a takarékosági szempontok kezdenek dominálni az iskolai kérdések megítélésében is. Az elemi iskolai tanítók fizetését *Rózsavölgyi* tanácsnok, a jelenlegi tanügyi tanácsnokkal *Faller Ferencz*czel, ki akkor az ügyosztály jegyzője volt, valóban méltányosan rendezte. Kevésbé méltányos e szabályzat a polgári iskolai tanárokkal s a főreáliskolai tanárokkal szemben. A polgári iskolai tanárok kötelező óraszámát kettővel fölemelte, a reáliskolai tanároknak pedig kevesebbet fizet kezdetben mint az állam, mert a kezdő fizetést 1200 + 360 frtban állapította meg, míg az állam 1200 + 400 frtot fizet.

Mindennek következményei már Szabó tanácsnok két évi működése alatt mutatkoztak. Takarékosági szempontból elvetették javaslatát a szakfelügyeletre nézve. A reáliskolai tanári állásokra hirdetett legutóbbi pályázat alkalmával feltűnően csökkent a pályázók száma a multhoz képest. A pénzügyi bizottság a reáliskolák megszüntetését kívánja, s emelkednek hangok a tanítónők fizetésének leszállításáról is.

Igaz, hogy nagyok a főváros terhei, de éppen nem helyes politika a tanügy terén fősvénykedni. Hiszen a főváros gyermekeiről van szó s a főváros kulturájáról, melynek meg kell tartania az első helyet az országban.

Mult évi tényleges kiadásai a városnak: a reáliskolákra 334.510 korona, a felső kereskedelmi iskolákra 210.957, a felső leányiskolákra 113.545, a polgári iskolákra 977.426, az iparrajziskolára 134.076, az elemi iskolákra 3.417.429, az iparos tanoncziskolákra 219.493, a kereskedőtanoncziskolákra 20.290, a kiskedővókra 100.643, összesen 5.193.859 kor.

Ebből pusztán személyi kiadás: a reáliskoláknál 216.137 kor., a felső keresk. iskolánál 178.202, a felsőbb leányiskolánál 85.754, az iparrajziskolánál 78.364, a polgári iskoláknál 719.703; az elemi iskoláknál 2.461.740, az iparos tanoncziskoláknál 193.833, kereskedő tanoncziskoláknál 20.052, a kiskedővóknál 33.614, összesen 3.987.376 kor.

A tanítói személyzet létszáma: kiskedővónő van 49, polgári iskolai tanár és tanítónő 168, felsőbb leányiskolai 90, felső kereskedelmi iskolai tanár 39, iparrajziskolai 17. A tanulók száma legrohamosabban emelkedik az elemi és polgári iskolákban. Szabó Károly két évi működése alatt 126 új elemi iskolai osztályt nyitott, a polgári iskolai osztályok száma pedig az idén 39-czel emelkedett.

A távozó tanácsnok 14 új iskolaépületet emeltetett: 12 elemi is-

kolát és kisdedóvót, s két új polgári iskolát. Nagy érdeme, hogy a tandíj-szabályzat szigorán enyhített úgy, hogy a fővárosi iskolákból senkit sem tiltanak ki tandíjhátralék miatt. Életbeléptette az iparos inasiskolák új rendjét, mely szerint nem este, hanem délután 5—7 tanítják az inasokat, s minthogy mindennapos a tanítás, a mesterek inasait fõlváltva küldhetik iskolába hétfõn, szerdán, pénteken, vagy kedden, csütörtökön, szombaton. — Az új tanácsnok helyzete nem könnyû szemben a takarékoskodó irányzattal; mely most a fõvárosnál uralkodik. Bajos a kiadásokat redukálni ott, a hol azok a fejlõdés természetes rendje szerint csak emelkedhetnek: De a fõváros tanítósa bízik benne, hogy megtalálja a helyes megoldást. A bizalom nem csupán elõleges, mert az új vezetõ nem új ember: a tanügy terén. Mint tanácsjegyzõ hosszú idõn át mûködött a tanügyi osztályban, s nagy része van az új fizetési szabályzat munkájában, mely a tanítósról nagyon méltányosan gondoskodott.

— Gyomlay Gyula görög története az utolsó hetekben élénken foglalkoztatta a szakköröket, sõt a napi sajtót is, mely tudományos irodalmi termékrõl rendszerint nagy készséggel vesz tudomást, ha az illetõ munkához valamelyes botrány fûzõdik. Ily botrányra szolgáltatott okot Hornyánszky Gyulának a nevezett munkáról a Philolog. Közöny mult deczemberi fûzetében megjelent cikke, melyben a bíráló, mellõzve azt a kérdést, hogy mi volt e munka célja és hogy megfelel-e ezen céljának, csupán a könyv önállóságának és eredetiségének kérdését szellõztette és kimondta, hogy a Gyomlay könyve nem egyéb mint fordítás Hertzberg, Meyer, Beloch és Holm nagy mûveibõl. Gyomlay ugyan saját munkája függelékében elég pontosan ad számot eljárásáról, de a bíráló e kimutatást nem találta sem elégségesnek, sem megnyugtatónak, hanem pontos táblázatban állította össze Gyomlay munkáját a nevezett német mûvekkel, és ez a táblázat úgy tünteti föl a görög történetet mint fordítást és szolgai contaminációt. Minthogy a Philolog. Közöny januári fûzete jubileumi szám, Gyomlay válasza a Hornyánszky bírálatára csak februárban jelenhet meg. Azért czélszerûnek tartotta Gyomlay, a Philologiai Társaság választmányi tagjait a deczemberi ülés után a való tényállásról tájékoztatni és legalább egy egyes esetre vonatkozólag kellõ világításba helyezni a maga és bírálója eljárását. Ezen elõzetes tájékoztatást ismertetjük az alábbiakban.

Mindenek elõtt elõterjesztette Gyomlay mûvének eredeti elõszavát, teljesen kiszedve, a vállalat szerkesztõjének javításával. E hiteles okmányból kiderül, hogy Gyomlay ez elõszóban részletesen számolt be eljárásáról s pontosan sorolta föl segédeszközait (e részletet a szerkesztõ törölte); de kiderül az is, hogy az elõszó azon fordulata, hogy Gyomlay e munkában hosszas tanulmányai eredményével kívánt beszámolni, nem tõle származik, hanem a szerkesztõ toldása.

A mi Hornyánszky bírálatát magát illeti, arra utal Gyomlay, hogy a bíráló Mayer, Beloch és Holm munkáira vonatkozólag nem tett egyebet, mint a saját (Gyomlay) kimutatása nyomán indulva, táblázatba szedte az említett külföldi írók műveit, még pedig úgy, hogy az állítólagos átvételeket nem részletezte, hanem a nevezett művek illető köteteinek *összes lapszámát* vette be táblázatába. Bár eleve is képtelenség, hogy 2271 lapnyi idegen szövegnek puszta fordítása miképen férhessen egy 639 lapnyi, illusztrációkkal is sűrűn megrakott kötetbe, Gyomlay mégis részletesen ki szándékozik mutatni a bíráló jóhiszeműségének hiányát. Egyelőre a választmány tagjai előtt csupán a Hertzberg művére vonatkozó állítások alaposágával foglalkozik, még pedig Hertzberg és saját művének a bírálattal együtt előterjesztésével. A bíráló azt állítja, hogy Gyomlay a Hertzberg bevezetését változtatás nélkül vette át, sőt hogy még később is *fordított* Hertzbergből két, összesen 31 lapnyi részletet. A választmány tagjai már most saját szemükkel meggyőződhetnek arról, hogy a bíráló állítása a bevezetésről nem felel meg a tényeknek; a mi pedig a másik vádat illeti: nem 31 lapnyi fordításról lehet szó, hanem 4—5 lapnyi szabad átdolgozásról. Hornyánszky ugyanis úgy járt el, hogy kiszemelt egynéhány sornyi valóságos átvételt, aztán egy másik részletről, melyet nem idézett pontosan, szintén azt állította, hogy az is átvétel, sőt a két hely közé eső összes rész is. Gyomlay pedig kimutatja, hogy sem a második hely, sem a két hely közé eső egész rész nem átvétel, sőt köze sincs Hertzberghez.

Eddig Gyomlay előterjesztése a Philolog. Társaság választmányi tagjaihoz, mely addig is figyelmet érdemel, míg a kilátásba vett további nyilatkozatok az egész ügyet véglegesen tisztázzák.

— A «Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte» nagyszabású kiadványának a «Das gesamte Erziehungs- und Unterrichtswesen in den Ländern deutscher Zunge» című munkának ismertetését, melyet a Magyar Pädagogia f. é. májusi számában közöltem, a következőkkel akarom még kiegészíteni. Az említett ismertetésben azt mondtam, hogy a névmutatóban két magyar szerző nevét találtam, Kemény Ferenczét és Waldapfel Jánosét. Erre nézve pótlólag meg kell jegyezmem, hogy az ismertetett bibliographiai munkában még két magyar szerző szerepel, a ki sajnálatomra előbb elkerülte figyelmemet. Az egyik *Ebenspanger János Felső-Lövőről*, a másik *Freund Bernát Nagy-Bittséről*. A «Das gesamte Erziehungs- und Unterrichtswesen stb.» 1896-iki folyamának 14. lapján ugyanis 46. sz. a. ezt találjuk: *Zur Pestalozzifeier (aus Ungarn). Von Johannes Ebenpanger. Oberschützen (D. Selbsthilfe Nr. 1. S. 6.).* — A 343. lapon 17. sz. a. pedig ez olvasható: *Aesthetische Plauderei. Von [Prof. B.] Freund [aus Gr. Bitse] [= Päd. Reform N. 14.]. Der wahre Pädagog müsse ein theoretisches künstlerisches Genie sein, intuitiv wie Pestalozzi, er kombiniere nicht nur das von originalen Geistern Geschaffene reproduzierend.* W. J.